

תפקידי התכנון בישראל

ד"ר א. ל. גרינבאום

הטעם השני שאנו זקוקים ליבוא הון, הוא שהיצוא שלנו אינו מספיק, וגם בעתיד הקרוב לא יספיק, כדי לרכוש לנו את כל המטבע הזר הדרוש לנו לשם קניית אלה המכונות, כללי התחבורה, המכונות, וכר, שלא נוכל לייצר בעצמנו.

למדנו: יצירת מקומות עבודה ופרנסה לעור לים דורשת יבוא הון, היא מחייבת גם תכנון כלכלי, שהוא הכרח בכל מקום שאין לסמוך על היזמה הפרטית ועל המרצת הנפש. מיפעל קליטת עליה בממדים המוטלים עלינו אינו שונה ממלחמה מודרנית, במישטר של תחרות חפשית ובלתי-מרוסנת היתה הממשלה צריכה לתת לשכר-הדירה ולמחירי המיצרכים החיוניים לעלות, עד שגובה הריזה יעודד את בעלי ההון והיצרנים להשקעות הדרושות לשם הרחבת הבנייה והייצור. במצבנו אנו היתה גישה כזו מביאה להכשלת העליה ולהפסקתה, או למשבר פוליטי וחברתי ולהתקוממות העולים נגד הממ- שלה.

מטרות התכנון בתוכנו מן הדין שתהיינה, איפוא: (1) תעסוקה לעולים, ולשם כך הרחבת השיכון ומנגנון הייצור; (2) גיוס הון על ידי עידוד יבוא ההון, על-ידי עידוד החסכון מהכנסות התושבים, ועל-ידי גביית מסים מטעם המדינה; (3) הרחבת הייצור לשם יצוא ולשם מילוי מקומם של אלה המוצרים שהובאו עד כה מחוץ-לארץ ושיש בידנו לייצרם בארץ.

שלוש התביעות קשורות זו בזו, בלי יבוא הון וחיסכון אין אפשרות להרחיב את הייצור; ובלי הרחבת הייצור לכלכלה הפנימית וליצוא אין תעסוקה לעולים. דרישתנו היא שהרחבת הייצור תלך, בראש ובראשונה, בכיוון התביעה השלישית, היינו לשם מילוי מקום היבוא והגברת היצוא. בכמה ענפים תוצרתנו שלנו יקרה יותר מזה הנובאת מן החוץ. אולם אין אנו יכולים לוותר על ענפי ייצור רק משום שנצטרך לשלם מחירים גבוהים יותר בעד שמן מבטנים מקור מים, בעד סוכר מקומי, כותנות מחוטים מקור מים, מכונות שהורכבו בארץ, וכיו"ב. עלינו לקבל את גזירת עלית המחירים, שפירושה הורדת רמת חיינו לתקופת מעבר, עד שנלמד

בעוד שהתכנון בארצות אחרות אין לפניו אלא האוכלוסיה הקיימת והריבוי הטבעי שלה. הרי התכנון שלנו חייב להתכוון לאוכלוסיה המתרחבת בקצב מהיר על-ידי העליה. משום כך המטרה הראשונה והעיקרית של תכנון אצלנו היא, בהכרח, יצירת מקומות-עבודה לעולים. יצירת מקומות-עבודה בכלכלה שלנו דורשת הון רב — וחלק ניכר-ממנו מחוץ-לארץ. ההון דרוש למימון ההשקעות במשקים חקלאיים, בבת-יחרושת, בכלי-תחבורה, בכבישים ורכבות, בספינות ובאווירונים, ובבתי-מגורים. חלק הארי מהון-ההשקעה דרוש מחוץ-לארץ, מפני ששום עם בעולם, ואפילו העשיר ביותר, לא יוכל לגייס בעצמו את האמצעים הדרושים לקליטת אוכלוסיה נוספת שתעלה על 20—25% מהאוכלוסיה הקיימת.

קליטת עולה אחד עולה כ-1000—600 ל"י, נאמר 750 ל"י. ההכנסה לגולגולת בישראל נאמדת ב-230—220 ל"י לשנה. ההכנסה של 100 ישראלים מגיעה, איפוא, ל-22,500 ל"י, בעוד שקליטת 25 עולים מצריכה כ-19,000—15 ל"י, לשון אחרת, אילו חפצה הממשלה לממן את קליטתה של עליה גדולה כל כך מתוך מקורות הכלכלה הלאומית בלבד, היתה צריכה לגייס כ-70—85% של ההכנסה הלאומית רק להשקעות חדשות! הכלכלן האנגלי קולין קלארק קבע, כי ממשלה המוציאה יותר מ-25% מן ההכנסה הלאומית, מביאה לידי אינפלציה (*). באנגליה המסים הם כ-40% מן ההכנסה הלאומית, תודות למשטר חמור של פיקוח וקיצוב. יתר על כן, הכנסות הממשלה הבריטית משמשות לכיסוי ההוצאות השוטפות, ורק במידת-מה להשקעות חדשות. והנה, את אלה 70—85% מההכנסה הלאומית הנדרשים לנו לקליטת העליה, היתה הממשלה צריכה להוציא מתוך משקנו נוסף על הוצאותיה השוטפות! המספרים מוכיחים שאין לחשוב על גיוס חלק ניכר מהון-ההשקעה הנחוץ לקליטת עליה בממדים הצפויים מתוך אמצעינו אנו. אנו זקוקים להבאת-הון מחוץ-לארץ.

*) Colin Clark, Public Finance and changes in the value of Money. Economic Journal, Dec. 1945, p. 371.

בוה כבר נגענו בשטח השני של תיכנון. הוא תיכנון התעסוקה. תיכנון התעסוקה מן הדין היה שיתחיל עוד בתוך-לארץ. על ידי הדרכת המועמדים לעליה במקצועות הרצויים והנהוצים לנו. להכשרה המקצועית צריך שיתלוו תינוך חלוצי, שיטע בלב העולים את תשוקת השירות לבנין הארץ, לשם שינוי פני השממה, סלילת כבישים בערבה, ייבוש ביצות וכו'.

אולם אין רוח החלוציות ותיכנון ההכשרה המקצועית מספיקים כשלעצמם.

תכנון התעסוקה דורש פיקוח על שוק העבר דה. המכשיר ההגיוני לפיקוח כזה הן לשכות-העבודה, בתנאי שיהפכו ממוסד שכל מבקש-עבודה וכל מציע-עבודה ברצותו ישתמש בו וברצותו ישתמש מפניו — למוסד שכל מבקש-עבודה ומציע-עבודה מחוייב להזקק לו. הדרך ההגיונית להשגת מטרה זו היא "כרטיס-העבודה" (*). כל אדם המבקש לקבל עבודה בשכר, ינתן לו מאת הלשכה כרטיס-עבודה ובו תמונתו ופרטים אישיים ומקצועיים. כל הזקוק לעובד, אסור שיקבל משהו ללא כרטיס-עבודה שבו ירשום את תאריכי התחלת העבודה וסופה. כן ישתמש הכרטיס כתעודה שתאשר את התשלומים לביטוח בפני אבטלה וכו', בשעה שיהיה הסדר חוקי לכך. בשעה שהעובד מועסק, יונח כרטיס-העבודה ביד המעביד. פסקה עבודתו של הער בד, חובה על המעביד לרשום את תאריך גמר העבודה ולמסור את הכרטיס לעובד. העובד יקבל עבודה אחרת מהלשכה בהתאם למצבו האישי (לבעל משפחה זכות עדיפות כלפי רווק, וכדו') ובהתאם לצרכים הכלכליים הכלליים. למשל: אם יש צורך בבנאים בכאר-שבע, וכנאי מסרב לעבוד שם ללא סיבה מספקת, רשאית הלשכה למנוע ממנו אישור לעבודה במקום אחר. ברי שהכוונת העבודה צריכה להתחשב בגורמים אישיים, כגון זה שרווק יוכל למצוא לו דירה ביתר קלות מבעל משפחה. ברוב המקרים לא יהיה צורך להעביר את העובדים לערים אחרות. אולם תכנון יעיל של התעסוקה מחייב שיהיה כל-יזין זה מצוי ביד לשכות העבודה, כדי שלא יחסר כוח-עבודה ממפעלים חיוניים. לשכות-העבודה יכוונו את מבקשי-העבודה לפי הוראות המוסד המתכנן, במידה שיהיה צורך בדבר.

* ראה את מאמרי ב. חקרי-עבודה, דצמבר 1948, עמ' 215—210 וקודם לכן בירחון "פלשתניה", וינה, פברואר 1936.

לייצר את המוצרים בהוצאות נמוכות יותר. הורדה זמנית של רמת-החיים היא מהיר לא גבוה מדי לשלמו חלק קליטת העליה הגדולה.

ב.

מן האמור מתחייב מאליו, אילו הם השטחים הטעונים תיכנון. דומני שהממשלה צדקה בשימה את הדגש על תיכנון התצרוכת. הדבר המכונה בדרך כלל "צנע" הוא בעצם התחלה לתכנון התצרוכת לקראת הורדת הוצאות המחיה. למעשה יש ל"צנע" מטרות נוספות והן: (א) תסכון במטבע זר; (ב) שחרור חלק מן ההכנסה לשם תסכון; (ג) שחרור אמצעי-ייצור להשקעות הכרחיות, או לייצור לשם יצוא. מובן מאליו שאם על הצרכן לשלם פחות בעד לחם, או נעליים, או תספורת, או נסיעות, יהיה באפשרותו להסוך חלק גדול יותר מהכנסתו. אולם אם יוציא יותר כסף על עישון סיגריות, או שוקולדה, או על דברי-מותרות, הרי המטרה של תולדת המיצרכים והשירותים הושגה רק בחלקה. שורת ההגיון נותנת לתבוע כי הממשלה, אם רצונה להגביר את התסכון, תצמצם בו בזמן את התצרוכת — לא רק של מיצרכים חיוניים, אלא גם של נכסי-מותרות ומותרות-למחצה. לשון אחרת, ראוי וראוי להשלים את הורדת המחירים בשיטה של מנות קצובות לכל המיצרכים החשובים.

מסקנה כזו אינה מביאה בחשבון שצמצום התצרוכת לבדו יכול לגרום לאבטלה בכמה מענפי הייצור שתפוקתם תצומצם, כגון בענפי השוקולדה והסיגריות. נמצא שהסדר התצרוכת אינו צריך להתכוון רק לצמצום השימוש במטבע זר ולהגברת התסכון, אלא הוא צריך להתכוון רק לצמצום השימוש במטבע זר ולהגברת התסכון, אלא הוא צריך לשחרר כוחות-עבודה וחומרי-ייצור רק באותה מידה שכוחות-העבודה ואמצעי-הייצור יועברו לעבודות-השקעה חיוניות, כגון שיכון, הקמת משקים ובתי-חרושת, או לייצור לשם יצוא. למעשה הביא האיסור של מוצרי-שוקולדה יקרים באמצע שנת 1949 לידי כך, שהיצרנים הגבירו את היצוא, והייצור לשם יצוא העסיק מחדש את כל הפועלות שפוטרו בעקבות האיסור. אם מדיניות של "צנע" מביאה לידי צמצום היקף הייצור, בלא שתורחבנה ההשקעות, יצא שכר החיסכון הכללי והקימוץ במטבע זר בהפסד ריבוי חוסר-העבודה.

עצמם על חלוקת הלירות של עקרת-הבית. בשעה שאין קיצוב הלבשה והנעלה, ויצרני התלבושת מצליחים, על ידי פירסומת, למכור יותר חליפות לצרכנים, הרי נשאר לאחרונים פחות כסף לקניית נעליים. אמנם אפשר לטעון שהרחבת הייצור עצמה מגדילה את ההכנסות, שהרי ייצור המרחיב את הייצור, מן ההכרח שיקנה יותר חמרים, ובדרך כלל גם יעסיק יותר פועלים. אך כמה דברים אמורים, בארץ שאינה זקוקה ליבוא של חמרים וגכסיתצרוכת, אולם אין ישראל ארץ אבטארקית, וגם לא תהיה אבטארקית, בשביל 100 ל"י של מוצריתעשיה נוספים צריכים אנו להביא מחוץ-לארץ כ-25—20 ל"י חמרים ומוצרים חצאיים, משום כך נתקלת הרחבת הייצור לתצרוכת הפנימית בסייג של חוסר מטבע זר.

הוצאות הצרכן לתצרוכת היום-יומית אינן מניחות איפוא, אפשרות להרחיב את הייצור מעבר למידת גידול האוכלוסיה. לעומת זה יש שני שטחים שבהם תיתכן הרחבה מעבר לגידול מספר התושבים, והם היצוא ואותו הייצור של מוצרים חצאיים, מכונות וכו' שיבוא תחת יבוא. נתחיל באפשרות השניה. בחקלאות יש מקום להרחיב את הייצור של גרעינים לייצור שמן, למספוא לבהמות, — הכל תחת יבוא. בחרושת נוכל להרכיב מכונות בארץ, היינו להביא את החלקים, תחת המכונות המוגמרות, כשם שכבר התחלנו בהצלחה במקרים חשמליים, במקלטי רדיו וכיריב. אחר-כך נגיע לפיתוח הייצור של חלקי-המכונות בעצמנו. גם בשדה זה יש התחלות מרובות.

אף על פי שיש מקום להרחבת הייצור על חשבון יבוא מוצרים חצאיים, קרוב להניח שנהיה תלויים עוד ימים רבים ביבוא של חמרים חשובים לחקלאות, לתעשיה ולתחבורה. משום כך חשוב הדבר עד מאד, שנפתח ענפים שיש בידם למכור את תוצרתם בחוץ-לארץ: מן החקלאות — פריהדר, ואולי גם מוצרים אחרים, כגון פירות וירקות, פרחים, ביצים ודבש; מן החרושת — מוצרי ים-המלח, יהלומים, מוצרי אריג ואופנה, מוצרים פרמצבטיים וכימיים למיניהם. מקור גדל-ערך ליצוא סמוי היא התיירות, כדי למשוך תיירים מחוץ-לארץ, ביחוד מארצות הברית, עלינו לבנות בתי-מלון נאותים, לסלול כבישים נוחים, לבנות מגרשיספורט ליד הקיטנות, ולדאוג לשיפורים שונים לטובתו ולרוחתו של התייר.

הסדר כזה אינו דבר חדש. הוא קיים, בין השאר, בבריטניה, וגם ממשלת-המנדט בארץ נטלה לה בזמן המלחמה סמכויות לריתוק כוח-אדם לעבודות חיוניות. כל זמן שהעליה הגדולה נמשכת, הרי אנו כנתונים במצב-מלחמה, ומצב כזה מחייב אמצעים היוצאים מגדר הרגיל.

תכנון ההשקעות מן הדין שיבוא כרוך בתכנון התעסוקה.

אף תכנון ההשקעות צריך להתחיל בחוץ-לארץ, דרך יעוץ והדרכה של בעלי-הון, בעלי-יזמה, הכשרה וידיעות טכניות, ומתן אינפורמציה על האפשרויות הכלכליות, הצרכים והשוקים בארץ-ישראל. רק ככה יתכן למנוע שעולים יעבירו את הונם לארץ בצורת סחורות העלולות להרוס את השוק המקומי לענפי ייצור קיימים, כמקרה אשר קרה ביבוא אריגים שהפריע זה לא כבר לייצור האריגים המקומי. דבר שאין צריך לומר, תכנון התעסוקה וההשקעה גם יחד דורש, כתנאי קודם, שתהיה בנמצא תכנית מקיפה לפיתוח הכלכלה בכללה. תכנית מקיפה מעין זו צריכה להיות קודם-כל תכנית כלכלית, היינו תכנית הקובעת לכל ענף כלכלי את משקלו בהספקת הצרכים, ביבוא חמרים, ביצוא (מקום שהיצוא אפשרי) ובהשקעות.

רק לאחר שנשלמה התכנית הכלכלית בעיקרה, יש מקום להתחיל בתכנון הפיסי (הגיאוגרפי). רק לאחר שהוחלט, באילו ממדים יש לפתח את הפלחה, הרפת, הלול, וכו', יש טעם לתכנן את חלוקת הגידולים החקלאיים באזורים השונים של הארץ, לפי טיפוס המשק החקלאי, שהרי המטעים יוקצו בעיקר לאזורים ההרריים, בעוד ששדות-הירקות יהיו בשטחים שבהם יש מים להשקייה במידת מספקת.

שתי הבחינות, התכנון הכלכלי, כגון התכנון לפי ענפים בחקלאות, מכאן, והתכנון הגיאוגרפי מכאן, משולבות, אם השטח הראוי לנטיעת הפרדסים מוגבל, הרי אין להרחיב את השטח מעבר לתחום זה, אפילו יש סיכויים ליצוא גדול יותר של פריהדר.

אף על פי שרוב ענפי החרושת קשורים פחות בתנאים פיסיים, בכל זאת מוגבלים גם הם בכמה וכמה סייגים. ראשית, במידה שמוצרים הם לשוק הפנימי, חייב התכנון להביא בחשבון את העובדה ששום יחיד ושום עם אינו יכול להוציא יותר מהכנסתו לתצרוכתו השוטפת, ואם סכום ההוצאות מוגבל הוא, מתחרים הסוגים השונים של תוצרת ושירותים ביניהם לבין

תצפית זו קובעת הממשלה את עקרונות המדיניות הכלכלית לשנה הנוכחית. אחרי שהתקציב אושר, אולי בשינויים, בבית-הנבחרים, הרי "התקציב הלאומי הכלכלי" משמש כעין פרוגרמה למשרדי הממשלה הקובעים את היבוא, היצוא, ההשקעות, התצרוכת והתעסוקה. אף על פי שהתקציב הלאומי הכלכלי אינו חוק באותו מובן כתקציב הכספי של הממשלה, הנה יש בכל זאת בידי הממשלה די אמצעים בדרך הפיקוח, כדי להניע את הגורמים המעורבים להגשמתו.

הכנת התקציב הכלכלי מוטלת על ועדת מיניסטרים העוסקים בכלכלה (משרדי האוצר, התעשייה, החקלאות, העבודה, ההספקה), והם נעזרים במחלקה לתכנון וועדה של פקידים מהמשרדים הכלכליים. כל משרד מעבד תכניות חלקיות בתחומי הענינים הנתונים לסמכותו. בתוך המשרד נמלכים בדעת הצדדים המעוניינים בעיבוד התכניות החלקיות, למשל, תכנית הימאות נערכת במשרד התחבורה בשיתוף חברות הספינות והדיג הימי; תכנית הבנייה — בהתייעצות עם קבלני-הבנין וחברות השיכון מצד אחד, ועם התעשיות לייצור חמרי-בנין מצד אחר.

הכנת התכניות החלקיות צריכה להגמר במאי של השנה הקודמת לשנת התכנית. בתוך המשרד תותאמה התכנית החלקית זו לזו, כן, למשל, תיעשה תכנית-תחבורה אחידה מתכנית התחבורה בים, תכנית התחבורה ביבשה, ותכנית התחבורה באוויר. בין אבגוסט לאוקטובר צריכות התכניות המשרדיות להגיע לידי ועדת שרים, ועדת השרים מצרפת את תכנות המשרדים לתכנית כללית זמנית. יש שמשרדים שונים מגיעים לידי אומדנות שונים באותו ענין, אולי מפני שוני הגישה בין משרד לחברו, או פשוט מפאת חילוקי דעות לגופו של הענין. הדורים מסוג זה מתיישרים על-ידי פגישה והתייעצויות בין-משרדיות. ויש שהתכנית הכללית מורה על הצורך לשנות תכניות חלקיות.

אחרי תיאום הנתונים יוגש התקציב הלאומי הכלכלי על-ידי ועדת המיניסטרים לממשלה ואחרי קבלתו בתוך הממשלה — לבית-הנבחרים, בשבוע השני של ינואר, יחד עם תקציב-הממשלה. אם יגיע בית-הנבחרים לידי מסקנה שיש צורך בשינויים בתקציב הממשלה, תדרוש המפיגה המכרעת דיון בתוצאות השינויים ביחס לתקציב הכלכלי. התקציב הלאומי הכלכלי אינו

כאמור, דורש פיתוח הכלכלה הון רב, אמנם לא לכל ענפי-הכלכלה במידה שווה. אחד מתפקידיו החשובים של התכנון הכלכלי הוא לבחור את אלה הענפים שיגבירו את התעסוקה במינימום של הון-השקעה.

ג.

איריודאות בנוגע לנתונים חשובה כליכוד כמו קצב העליה ויבוא תהון מונע תכנית שרירה ובלתי-משתנית. אבל הבא לטעון, שמשום כך יש להמנע מתכנון בכלל, טועה. המסקנה היחידה היא שהתכנית בדין שתהיינה גמישות. תכנית המבוססת על הבאת הון רב תוכל לכלול גם מיכון התעשייה גם הרחבת רשת התחבורה, וכדומה. אם יבוא תהון יכויב, יהיה צורך להתאים את התכנית לשיטות ייצור משוכללות פחות ולמידה גדולה יותר של עבד-דחידים.

גם בארצות אחרות, ואפילו ברוסיה, אין תכניות הפיתוח שרירות, אלא הן הנחות ארעיות הניתנות לשינוי בהתאם למצב, כשנתבררה איר-התאמה באת מתכניות-החומש ברוסיה, וההור בלה ברכבות באה בין המצרים, שונתה התכנית וסולק הקושי. התכנית הכלכלית של אנגליה כלולה בסקר השנתי המוגש לבית-הנבחרים בשילוב להצעת תקציב המדינה, כשנתברר בשנה האחרונה שהיחס בין היבוא ובין היצוא הולך ורע, שינו הבריטים את תכנית ההשקעה וקיצצו את היבוא.

הבה נתבונן ונראה, כיצד מתכננים פיתוח כלכלי בארצות אחרות? דומה שהדוגמה המתאימה ביותר לצרכינו היא דוגמת הארצות הסקנדינאיות, אף על פי שמטרות התכנון כגון שלהן שונות ממטרותינו.

ה"תכנון" מחולק, למעשה, לשתי קבוצות של אמצעים: לאמצעי-פיקוח, אשר הוא הגשמת התכנון למעשה, ולתכנון להלכה, הקובע את עקרונותיו ומגמותיו של הפיקוח.

הפיקוח משמע בקורת היבוא והיצוא, המחיר רים וההכנסות של התצרוכת וכיו"ב — ענינים הנתונים, אגב, לפיקוח גם אצלנו, אף על פי שהפיקוח שלנו פועל ללא תכנון קודם, מכל מקום, ללא תכנון אינטגרלי של כל שטחי הכלכלה. התכנון מבוסס על "תקציב לאומי כלכלי", המנסה לתת תמונה מקיפה של הכלכלה בשנה שעברה, או בשנים שעברו, בתוספת תצפית של ההתפתחות בשנה הבאה. על סמך

ירקות, אחרי ניכוי התצרוכת של ירקות טריים. ועוד דוגמה: הבנין והעבודות הציבוריות זקוקים לחמרי בנייה, כגון מלט, חצץ, לבנים וכדו'. מה, משום כך יש לתאם את ההשקעות בבנייה עם פיתוח ייצור המלט וכו'.

מלבד תיאום ענפי הכלכלה מבחינה פיסית, דרוש תיאום בתחומים שונים שבהם מתחרים, כביכול, ענפי כלכלה זה עם זה. ידוע הדבר, שהון ההשקעה העומד לרשותנו בצורת יבוא הון מחוץ-לארץ ובצורת חסכונות פנימיים מצומצם בהיקפו. אם, למשל, נשתמש בסכום גדול מדי למימון עבודות ציבוריות, לא ישאר די הון-השקעה למימון הפיתוח של החקלאות והחרושת. התחום השני שבו מתחרים ענפי הכלכלה בינם לבין עצמם הוא מלאי המטבע הזר שגם הוא, לצערנו, מצומצם ביותר. אם נוציא מטבע זר על קניית בשר, לא נוכל להשתמש באותו הסכום לקניית חמרי-גלם לחרושת או מכונות חקלאיות. שלישית, מתחרים ענפי כלכלה מסויימים על כוח האדם, ביחוד על עובדים מאומנים. אם, למשל, נניח שהממשלה תשתמש לבנייה ולעבודותיה בפועל-בנין מקצועיים רבים מדי, יתכן שעבודות שיכון תתעכבנה מפני חוסר מומחים.

הוזה אומר: מתפקידה של תכנית כוללת לפתח את ענפי הכלכלה בכיוון של כלכלה אורגנית. לשם כך צריכה התכנית לקבוע את חלוקת אמצעי הייצור ואמצעי-ההשקעה בהתאם למטרה הסופית. התפתחות אורגנית כזאת מחייבת, קודם כל, תעסוקה מלאה. היינו שכל אדם שיש בכוחו וברצונו לעבוד ימצא פרנסה נאותה ומתמדת, פחות או יותר. שנית, מחייב הפיתוח האורגני שנוכל, לאחר גמר הפיתוח, למכור מתוצרתנו בחוץ-לארץ ולתיירים בישראל במידה כזו שיהיה בידנו לרכוש את המטבע הזר הדרוש לקניית אותם החמרים. המכונות וכו' ההכרחיים אשר לא נוכל לייצר בעצמנו. שלישית, מחייב הפיתוח האורגני שבסופו של תהליך הפיתוח נהיה בלתי תלויים ביבוא הון למימון ההשקעות משום שנגייס די הון לכך מתוך חסכון פנימי.

המגמות החשובות ביותר של תכנית הפיתוח הן, איפוא, הגברת החסכון הפנימי והיצוא מכאן, הפחתת היבוא, ובמידה מסויימת גם הפחתת התצרוכת הפנימית, מכאן, את הפחתת היבוא והרחבת היצוא יתכן להשיג דרך ניצול כל אפרי שרות לייצורם בארץ של מוצרים מוגמרים, חמרי-גלם, מוצרים חצאיים ומכונות, שעד כה הבאנו מן החוץ. על ידי הרחבת מערכת המוצר

שריר ובלתי-משתנה, אלא הגורמים המתכננים סוקרים בתמידות את ההתפתחות בארץ ובחוץ-לארץ, ומזמן לזמן הם מוסרים דין-וחשבון לועדת-השרים, עם הצעות לשינויים בתכניות.

ד

הפרקים הקודמים נכתבו בסוף 1949. במשך השנה שחלפה מאז נעשה, לצערנו, כמה וכמה מן הבעיות, שעוררנו אז בצורה מופשטת במקצת, לבעיות דוחקות ומציקות, הממרות את חיינו.

בינתיים נשלמה בידי תכנית הפיתוח לארבע שנים לשם קליטת 800,000 עולים, שהכנתה הורטלה עלי בידי ראש הממשלה במאוס 1949, לאחר ש, קוי היסוד לתכנית הממשלה, הכוללים גם את הפרוגרמה הכללית של הממשלה, אושרו על ידי הכנסת.

בפרק הששי של „קוי היסוד“ הנזכרים נאמר: „הממשלה תקבע תכנית פיתוח וקליטתה לארבע שנים שתהא מכוונת להכפלת הישוב... על יסוד כלכלה מתוכננת“.

שורת ההגיון נותנת שתכנית הפיתוח תקפל בחוכה תכניות פיתוח לענפי הכלכלה העיקריים: לחקלאות, לחרושת, לבנייה ולעבודות הציבוריות, למסחר, לתחבורה, לתיירות וליתר השירותים. ב„קוי היסוד“ צוינה, מלבד זאת, כאחת המגמות:

„איכלוס מהיר ומאוזן של שטחי המדינה דלי האוכלוסים ומניעת ריכוז מופרז בכרכים“.

פירוש מגמה זו היא תשומת הדגש על פיתוח החקלאות, שהרי רק ישובים חקלאיים נרמנים להקמה מהירה לשם ביצור הנגב או הגליל מבחינה ישובית ואסטרטגית. עם זאת הרי פיתוח מהיר של התפוקה החקלאית הוא הכרח גמור לשם הבטחת הספקתם של המיצרכים החיוניים, וביחוד מיצרכי-מזון.

הגם שכל תכנית מקיפה מורכבת מתכניות לענפי-הכלכלה העיקריים, הרי אין תכנית מעין זו רק סיכום של תכניות חלקיות בלבד. תפקידו של תכנון כולל הוא לא רק לסכם, אלא לתאם את התכניות החלקיות. תיאום כזה נדרש בשני כיוונים. ראשית כל, יש קשר פסי בין ענפי כלכלה שונים, למשל: ענף הפלחה מספק גרעינים לענפי הרפת, הלול, וכיו"ב — והוא חוזר ומקבל מהם זבל אורגני. פיתוח תעשיית ריבות ושימורים תלוי בפיתוח מטעי פירות ובעודפי

שתגבה הממשלה במסים ישירים יעלה על הוצאות הוצאות הייצור. תכנית הפיתוח כשלעצמה אינה רפואה לכל מחלות כלכלתנו. תכנית הפיתוח אינה אלא מורה-דרך: אלה ואלה הכיוונים אשר אליהם צריכה לשאוף המדיניות הכלכלית והפיסקאלית שלנו; אלה ואלה המטרות אשר לקראתן מכוונים מאמצי כל אזרח. כל פועל וכל מעביד בישראל. התכנית דורשת יותר עבודה ויותר חסכון מכל אדם בתוכנו. הגשמת התכנית תיתכן רק אם ידע העם שגורלו וקליטת העליה תלויים בהשגת המטרות שהציבה התכנית.

תכנית הפיתוח מכוונת כאמור, לקליטת 800,000 נפש, שבכללם גם העליה וגם הריבוי הטבעי של הישוב במשך השנים 53—1950. בתקופה זו תביא התכנית להעלאת ההכנסה הלאומית ב-60% בעוד שהתצרוכת תעלה ב-40% בלבד. הנה כי כן יישאר חסכון ניכר שיעלה מ-4% של ההכנסה הלאומית בשנה הראשונה עד 14% בשנה האחרונה של תקופת התכנית. נוסף לחסכונם של היחידים הרי הסכום

רבים לשם יצוא. הגברת פיריון העבודה והפחתת הוצאות הייצור.

תכנית הפיתוח כשלעצמה אינה רפואה לכל מחלות כלכלתנו. תכנית הפיתוח אינה אלא מורה-דרך: אלה ואלה הכיוונים אשר אליהם צריכה לשאוף המדיניות הכלכלית והפיסקאלית שלנו; אלה ואלה המטרות אשר לקראתן מכוונים מאמצי כל אזרח. כל פועל וכל מעביד בישראל. התכנית דורשת יותר עבודה ויותר חסכון מכל אדם בתוכנו. הגשמת התכנית תיתכן רק אם ידע העם שגורלו וקליטת העליה תלויים בהשגת המטרות שהציבה התכנית.

תכנית הפיתוח מכוונת כאמור, לקליטת 800,000 נפש, שבכללם גם העליה וגם הריבוי הטבעי של הישוב במשך השנים 53—1950. בתקופה זו תביא התכנית להעלאת ההכנסה הלאומית ב-60% בעוד שהתצרוכת תעלה ב-40% בלבד. הנה כי כן יישאר חסכון ניכר שיעלה מ-4% של ההכנסה הלאומית בשנה הראשונה עד 14% בשנה האחרונה של תקופת התכנית. נוסף לחסכונם של היחידים הרי הסכום

על השחיתות

דרש רב נחמן בר כהן: מהו שנאמר: „מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה“ — אם דיין דומה למלך, שאינו צריך לכלום, יעמיד ארץ; ואם דומה לכהן, שמחזר על הגרנות, יהרסנה.

(סנה' ז')

אמר ר' אבהו: בוא וראה כמה סמויות עיניהם של מקבלי שוחד: אדם חש בעיניו נותן ממון לרופא, ספק מתרפא ספק אינו מתרפא, והם נוטלים שוה פרוטה ומסמאים עיניהם שנאמר: „כִּי־הַשׁוּחַד יַעֲזֹר פִּיקֻחִים“.

(כח' ק"ה)

אמר ר' חנינא: מהו שנאמר: „ה' במשפט יבוא עַם־זָקֵנִי עִמּוֹ וְשָׂרֵי“ — אם שרים חסאו זקנים מה חסאו? אלא אמור: על זקנים שלא מיחו בשרים. (שבת, נד, נה)